

PEDAGOGIK TA'LIM KLASTERI ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KO'NIKMASINI AMALIY SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY XUSUSIYATLARI

Jumanova Fotima Uralovna

p.f.n.d, Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti

jumanovafatima@gmail.com

Jabborova Onaxon Mannopovna

p.f.f.d (PhD), Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti

o.jabborova@cspi.uz

Tashanova Farida Zoirovna

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti

Pedagogika va psixologiya 1-bosqich magistranti

Suyunovsindor1@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada bo'lajak o'qituvchilarining kasbiy ko'nikmalarini amaliy shakllantirishning nazariy xususiyatlari ilmiy-pedagogik muammo sifatidagi ahamiyati tadqiq qilingan. Ommalashib, kengayib borayotgan so'z va ibora "klaster", "pedagogik ta'lim klasteri", uning ma'nosi, pedagogikadagi amaliy ahamiyati haqida so'z boradi. Unda xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning fikrlari umumlashtirilgan. Bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy rivojlantirish tamoyillari, nazariy va pedagogik jihatlari ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: klaster, pedagogik ta'lim klasteri, kasbiy rivojlanish, o'zini o'zi rivojlantirish, metodik tayyorgarlik.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается значение теоретических особенностей практического формирования профессиональных умений будущих учителей как научно-педагогической проблемной бименовой практическое значение в педагогике. В ней обобщены взгляды зарубежных и отечественных исследователей. Научно обоснованы принципы, теоретико-педагогические аспекты профессионального развития будущих учителей.

Ключивые слова и понятия: образовательный кластер образования, профессиональное развитие, саморазвитие, техничеккая подготовка.

ABSTRACT

The article examines the importance of theoretical features of the practical significance in pedagogy. It summarizes the views of foreign and domestic researchers. The principles, theoretical and pedagogical aspects of professional development of future teachers are scientifically based.

Some words and concepts: educational cluster of education, professional development, technical training.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi o‘z oldiga 2030-yilgacha rivojlangan mamlakatlar, TOP – 1000 talikka kirishni maqsad qilib qo‘ygan ekan, bu-bo‘lajak o‘qituvchilar oldiga ham muayyan vazifalarni qo‘yadi. Mazkur vazifalar umumiy o‘rta ta‘lim, professional ta‘lim, oliy ta‘lim muassalarida faoliyat yuritmoqchi bo‘lgan bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-metodik, psixologik, pedagogik tayyorligini rivojlantirish bilan belgilanadi.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev “Ulug‘ ustozimizning-I.A.Karimov-ezgu go‘ya va vasiyatlari asosida ta‘lim va tarbiya sohasidagi tub islohatlarni yuksak bosqichga ko‘yarish, mamlakatimiz taqdiri va kelajagi uchun mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olishga qodir bo‘lgan yangi avlod kadrlarini voyaga yetkazishga qaratilgan ishlarni izchil davom ettirish hammamizning nafaqat vazifamiz, balki muqaddas burchimiz bo‘lib, biz bu yo‘lda birinchi navbatda, siz, azizlarga, sizlarning bilim va malakangiz, tajriba va mahoratingizga tayanamiz”¹¹ – deb bo‘lajak, yosh kadr va ularga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi malakali, mahoratli, bilimli ustozlarga murojaat qilmoqdalar. Demak, mamlakatimiz taqdiri sifatli kadrlarga bog‘liq. Sifatli kadrlarni esa hali ta‘lim muassasalarida o‘qib yurgan paytlarida tayyorlab bormoq darkor.

Hozirgi kunda bot-bot ishlatilayotgan “klaster” so‘zining ma‘nosi haqida, avvalo, bilib olmoq‘imiz zarur. Inglizcha so‘z bo‘lib “cluster”, “tarmoq”, “shingil”, “to‘plam” kabi ma‘nolarni anglatadi. Bu atama o‘zbek tilining izohli lug‘atiga hali kiritilmagan yangi so‘zdir. “Klaster” atamasi juda yosh. Uni 1990 – yil Maykl Porter iqtisodiyot sohasiga olib kirdi. Ta‘lim sohasiga esa endi kirib kelmoqda. 2011-yil oxirida ta‘lim klasterlarini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni o‘rganish va asosiy vositalarni shakllantirishga bag‘ishlangan Ta‘lim vazirligining buyurtmachisi tomonidan amalga oshirilayotgan yirik loyiha boshlandi. Ta‘lim klasteri bo‘yicha <http://clusters.ntf.ru/> sayt ham hozirda faoliyat yuritmoqda.

¹¹ Sh.Mirziyoyev. Milliy tarqiyot yo‘limizni qat‘iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. Toshkent: “O‘zbekiston”-2017. 24-b .www.ziyouz.com

Pedagogik ta'lim klasteri- muayyan jug'rofiy hududning raqobatbardosh pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish maqsadida bir-biri bilan uzviy aloqadagi teng huquqli alohida subyektlar texnologiya va inson resurslarining integratsiyalashuvini kuchaytiruvchi mexanizm.¹²

Pedagogikada "klaster"- "tarmoqlar metodi texnologiyasi" deb ham ataladi. Bu metod logik fikrlashga, mustaqil tarzda adabiyotlardan foydalanishga, mavzuni chuqur o'rganishga, fikrlash faoliyatini jadalashtirish hamda kengaytirishga xizmat qiladigan usul ma'nosida ham qo'llaniladi.

"Pedagogik ta'lim klasteri asosida" degani bu – respublikamizdagi barcha professional ta'lim, oliy ta'lim muassasalari, oliy ta'limdan keyingi ta'limda tahsil olayotgan bo'lajak pedagoglarni ushbu muassasalar hamkorligida kasbiy ko'nikmalarini ham nazariy, ham amaliy shakllantirishni nazarda tutyapmiz.

Bo'lajak o'qituvchilardan kelajakda pedagogik mahoratni, o'z fanini chuqur bilishni, ta'lim jarayonini loyihalashni, tayanch hamda kasbiy kompetensiyalarni egallashni, o'z-o'zini rivojlantirishni talab etadi.

TADQIQOT MAVZUSINING DOLZARBLIGI VA ZARURATI

"Yangi O'zbekistonning tarqiyot strategiyasi"da inson kapitalini, ya'ni uning imkoniyatlarini rivojlantirish va undan oqilona foydalanish vazifalari qo'yilgan. Shu jihatdan pedagogik ta'lim klasteri asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmasini amaliy shakllantirish muammosini tadqiq etish dolzarb bo'lib turibdi, chunki bunda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmasi ularning aqliy imkoniyatlari, psixologik xususiyatlari asosida tarkib toptiriladi.

Pedagogik ta'lim klasteri – bu ta'lim va tarbiya jarayonida kutilgan samaraga erishish uchun mutaxassis shaxslar hamda muassasalarning izchil hamkorlik qilishidir. Shu sababli Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika institutining bosh ilmiy mavzusi sifatida Innovatsion pedagogik ta'lim klasteri O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 14-apreldagi 213-sonli Qarori bilan belgilangan. Pedagogik ta'lim klasteri bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmasini amaliy shakllantirishda muhim o'rin tutadi, chunki mazkur jarayonda asosiy e'tibor amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratiladi. Ta'lim turlari o'rtasida, pedagogik faoliyatga munosib kadrlarning yo'qligi, kadrlar tayyorlash bo'yicha talab va takliflari chuqur o'rganilmaganligi tadqiqotning dolzarbligidan dalolat. Juda ko'plab oliy ta'limni bitirib borgan yosh kadrlar o'z fanini chuqur bilmasligi, pedagogik jamoaga tezlikda singib ketolmasligi, hujjat yuritishdagi xatoliklar tez-tez uchrab turishi, o'quvchi va ota-ona, hamkasblar bilan iliq psixologik muhit, munosabat yaratilmaganligi, boshqa

¹² G'.Muhammedov,U.Xodjamqulov,S,Toshtemirova, Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri-T.:Universitet,2020. 14-b

kasbiy qiyinchiliklar tufayli ta'lim sohasidan ketib qolish, boshqa yo'nalishlarni tanlash, bekorchilik, og'ir jismoniy ishlar qilib yurish holatlari uchramoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bo'lajak o'qituvchilarga qo'yiladigan kasbiy talablar, muallim haqida Sharq mutafakkirlari Ismoil al-Buxoriy, Yusuf Xos Hojib, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abduraxmon Jomiy, Alisher Navoiy, Jaloliddin Davoniy, Abdulla Avloniylarning asarlarida o'z ifodasini topgan. Oliy ta'lim muassasalarida o'qituvchilarni tayyorlash muammolari respublikamiz va chet ellik mutaxassislar tomonidan bir qator adabiyotlarda yoritilgan. Oliy ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchi shaxsini shakllantirish, o'z-o'zini boshqarish asosida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish va kasbiy shakllanganlikni tashxislash masalalari M.A.Abdullajonova, O.A.Abdulina, A.A.Akbarov, X.A.Abduraxmanova, S.V.Safonovalarning tadqiqotlarida o'rganilgan. O'qituvchining kasbiy mahoratini tadqiq qilgan pedagog olimlar H.Abdukarimov, N.Azizxo'jayeva, A.Aliyev, Yu.A.Axrorov, A.A.Verbitskiy, R.H.Jo'rayev, B.R.Jo'rayeva, J.G'. Yo'ldoshev, S.M.Markova, G.M.Maxmutova, L.M.Mitina, A.G.Morozov, U.N.Nishonaliyev, M.Ochilov, B.Raximov, N.Saidahmedov, V.A.Slasyonin, O'.Tolipov, A.R.Xodjaboyev, A.A.Xoliqov, N.Shodiyev, O.Haydarova, A.A.Hamidov, F.R.Yuzlikayevlarning ishlarida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahorati, ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari, talabalarning dunyoqarashlari, kasbiy va muloqot madaniyatini rivojlantirish yo'llari va usullari, shuningdek, kasbiy tarbiyalash va tayyorlash muammolari tadqiq etilgan. Bulardan tashqari pedagogik ta'lim klasteri, kasbiy pedagogika, kasbiy faoliyatga tayyorlash TVChDPI professor – o'qituvchilari: G'.Muhammedov, D.Himmataliyev, F.Jumanova, O.Jabborova, S.Toshtemirova, Sh.Botirova, J.Usarov, U Xodjamqulov, J.Yo'ldoshev, F.Ochilov kabi olimlar tomonidan ham tadqiq etilgan.

Tadqiqot maqsadi. Bo'lajak o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish va kasbiy rivojlantirishning ilmiy-pedagogik muammo sifatidagi ahamiyatini tadqiq qilish va tamoyillarini nazariy va pedagogik jihatlarini ilmiy asoslashdan iborat.

Tadqiqot metodlari. Yuqoridagi maqsadga erishish va tegishli vazifalarni bajarish uchun pedagogik kuzatuv, pedagogik monitoring, umumiy o'rta ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan fan o'qituvchilari bilan suhbat, boshqa OTM larning berayotgan ta'limini qiyoslash bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash borasida test usullaridan foydalanildi.

Kutilayotgan ilmiy yangiliklar.

Metodik tayyorgarlikni takomillashtirish va o'z-o'zini kasbiy rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj yetarlicha shakllantirilsa, bo'lajak o'qituvchilarda o'z kasbiga oid yangiliklarni, fan-texnika yutuqlarini o'rganishga qiziqish shakllanadi. Bu o'z navbatida esa mustaqil ta'lim olish, o'zini o'zi rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirishga olib keladi. Shu bilan birgalikda o'qituvchilar jamoasida obro'-e'tibor qozonish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek talabalarda muvaffaqiyatga bo'lgan ehtiyojni oshirsak, raqobatchilik, o'z ustida ishlash kabi kerakli kasbiy ko'nikmalar shakllanadi. Qiyinchiliklarni ongli ravishda yengish usullari ko'rsatilsa, o'z kasbiga mehr qo'ya oladi. O'qituvchiga xos bo'lgan akmeologik pozitsiyani rivojlantirish orqali adaptatsiyani, atrofdagi voqelikdan shaxsiy rivojlanish uchun foydalanish qobiliyati shakllanadi. O'zini o'zi boshqarish psixotexnikasini o'rgata olsak, kasb asab buzarlilik holatlaridan oson chiqib keta oladi.

XULOSALAR

Jamiyatning malakali va sifatli kadruga bo'lgan ehtiyojlari, fan va amaliyotning rivojlanishi, inson shaxsini rivojlantirishga tobora ortib borayotgan talablar, o'zgaruvchan ijtimoiy jarayonlar hamda vaziyatlarga tez va adekvat javob berish qobiliyati, o'z faoliyatini qayta qurishga tayyorligi va yangi, yanada murakkab muammolarni mohirona hal qilishga tayyorligi bilan belgilanadi. O'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil tarzda o'z ustida ishlash kasbiy mahoratni o'zlashtirishdir. O'rganilgan ilmiy tadqiqot natijalari va tahlillari hamda kuzatishlarimiz natijasida bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy rivojlanishning quyidagi komponentlarining rivojlanishini e'tiborga olish muhim degan xulasaga keldik:

- pedagogik faoliyatdagi boshqaruvchanlik, texnologik usul va uslublarni ishlab chiqish;
- pedagogik faoliyatning har bir aniq turini loyihalash, tashkillashtirish va amalga oshirish;
- o'qitish jarayoniga mantiqiy yakunlangan pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va amalga oshirish;
- pedagogik masalalarni olg'a surishda talabalarning ta'limiy ehtiyojlari va bilim darajasini hisobga olish;
- talabalarning faoliyati natijalarini baholash va hisobga olish;
- talabaning motivatsiyasini rivojlantirish;
- talaba bilan ta'lim jarayonida o'zaro munosabatlarni shakllantirish;
- talabaning ta'limiy ehtiyojlarini va jamiyatning talablarini ko'ra bilish;
- kasbiy kompetensiyani shakllanish istiqbolini belgilash va uni amalga oshirish;

- talabning samarali ta'lim olishi va natijaga erishishi uchun metodik tizim yaratish.

TAKLIFLAR

Yuqorida qayd etilganlardan kelib chiqib, ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish jarayonini isloh qilish bo'yicha quyidagilar taklif etiladi:

- bo'lajak o'qituvchilarni maktablarning rivojlanish maqsadlaridan kelib chiqib, ularning maqsadli va muammoli kurslarning dasturlarini ishlab chiqish;
- talabning individual tipologik xususiyatlarini hisobga olgan holda bilim o'zlashtirishga oid motivatsiyani uyg'otish, o'quv faoliyati va bilish darajasini rivojlantirishga doir akmeologik mashg'ulotlarni tashkil etish;
- bo'lajak o'qituvchilarni o'qitish jarayonida psixologik treninglar o'tkazish;
- bo'lajak o'qituvchilarga topshiriqlar ishlab chiqishga mo'ljallangan amaliy-o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sh.Mirziyoyev. Milliy tarqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib,yangi bosqichga ko'tarmiz.Toshkent:. O'zbekiston-2017.24-bet
2. G'.Muhammedov,U.Xodjamqulov, S.Toshtemirova.Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri – T.Universitet, 2020.14-b
3. M.Xalilova. Klaster ta'lim tizimining uzluksizligi uzviyligiga va izchilligini ta'minlovchi model sifatida. SCIENTIFIC JOURNAL.Impact Faktor -2020:4.804 Volumi 1
4. Q.Mahmudov, Z.Sanoqulov, N.Shayxislamov, D.Qarshiyeva. SCIENCE AND EDUCATION.Scientific Journal, 2020.october Volume1.ISSUE 7
5. M.Shodiyeva. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy rivojlantirishning ilmiy – pedagogik jihatlari.Zamonaviy ta'lim.2021.4(101)
6. Sh.Baxshulloyeva.Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy pedagogik faoliyatini takomillashtirish.Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar.-2021.№3 ISSN2181-1709 (P)
7. <https://apriori-nauka.ru/uz/monograph/klaster-monitoring>.